

TAIVASTEN VALTAKUNTA VASTAAN HYÖKÄTÄÄN

V

Lihavointi, alleviivaus ja kuvat: Väinö Hotti

Risto Santala 18.5.1929 – 26.9.2012

"Taivasten valtakunta vastaan hyökätään"

© [Risto Santala](#) 1965

Piispa John. A.T. Robinson
16.5.1919 – 5.12. 1983

Rehellinen Jumalan edessä

Tällä otsikolla Woolwichin piispa **John A. T. Robinson** kirjoitti vuosisatamme kenties eniten kohua herättäneen teologisen kirjusen. Suomalaisen käännöksen nimi voisi olla toisenlainenkin, sillä Jumalan edessä tällaisia kirjoja ei kirjoiteta. Ruotsalaiset ovat kääntäneet *Honest to God* -otsikon *Gud är annorlunda*, Jumala on toisenlainen. Tämä vastaakin parhaiten tuon jo yli miljoonaan yltäneen menekkikirjan sisältöä. Jos luterilaisen lähetyssaarnaajan on kenttätyössä vaikea kuulla Bultmannin, Bonhoefferin ja Tillichin nimiä, lienevät anglikaanisen kirkon papit vieläkin vaivaantuneempia Robinsonistansa.

On totta, että on olemassa rehellistä epäuskoa samoinkuin myös epärehellistä uskoa. Tuskin piispa Robinsonin kirjassa kuitenkaan on kysymys kummastakaan. Tuskin se on rehellistä uskoa, niinkuin kirjan otsikko vaativasti julistaa. Kirjan esitys olisi kai lähinnä epärehellisen epäuskon ilmausta. Juutalaisen professori **David Flusserin** sanontaa käyttäkseni Robinsonin kirja kuuluu "Jumalan sanasta vieraantuneeseen keinovaloteologiaan".

Bonhoefferin kohdalla oli kysymys miehestä, joka todella taisteli liberaaliteologian veri suonissaan ja Bultmannin, Niebuhrin ja Tillichin henkilökohtaiseen ystäväpiiriin kuuluvana modernimman evankeliumin puolesta löytääkseen tien nykyajan ihmisen sydämeen. Hän tuskin tarkoitti, että toiset ratsastaisivat hänen kiusojen keskellä syntyneillä irrallisilla ajatuksillaan. Näin kuitenkin kävi.

Billy Graham on lehdessään [Decision](#), Ratkaisu, tunnustanut avoimesti Bonhoefferin Raamattuun pitäytyvät ja siitä eriävät ajatukset. Hän on myös julkisesti arvostellut bonhoefferiläisyyttä. Kuluvan vuoden huhtikuun numerossa hän kehottaa lukijoitaan vakavaan esirukoukseen, että Jumala nostaisi Saksasta tai jostakin uudesta kansakunnasta miehen, joka olisi täysin "pyhittynyt Jumalan sanalle" ja voisi johtaa "kirkolliset johtajat heidän teologisesta hämmennyksestään". Ja lehti toteaa Bonhoefferin "seuraajien sekä Englannissa että Amerikassa pyhittäneen uskonottoman kristinuskon ja pyhän maailmallisuuden nimissä kaiken agnostisismista libertiiniläisyyteen."

Piispa Robinson on muuan näistä jäljittelijöistä.

Woolwichin piispa julkaisi 1963 myös Maallikon kirkko -nimisen kirjan, missä näkyy jo osittain yhtäläinen rajoja rikkova pyrkimys, joka ilmenee samana vuonna ensi kertaa julkaistussa *Honest to God* -kirjassa. Maallikon kirkon esitelmät perustuvat edellisenä vuonna tapahtuneeseen modernin, ns. "Keble-ryhmän" pappien työskentelyyn. Tämä ryhmä toimii Englannissa Robinsonin taustatukena.

Piispan oma puheenvuoro tähdensi kirkon kutsumuksena olevan lähinnä "maailman palvelemisen". Hän kirjoitti: "*Uusi testamentti puhuu Jumalan palvelemisesta, joka ei ole varsinaista 'kirkon' toimintaa, ja jonka ei tarvitse siksi välttämättä tapahtua vakaumuksellisten kristittyjen (committed Christians) toimesta. Olisi totuudellisempaa*

sanoa eräiden olevan asetetut 'valtakunnan palvelukseen' kirkon puitteissa ja eräiden olevan kutsutut 'valtakunnan palvelukseen' maallisissa puitteissa."

Jos tarkastaa tällaista sinänsä viatonta väittämää Apostolien tekojen [6: 3, 5](#) ja [8: 5-6](#) valossa, tulee aivan päinvastaiseen käsitykseen. Em. kohdissa esitettyjen pöytäpalvelijoiden valinnan ehtona oli, että heistä oli "hyvä todistus" ja että he olivat "Henkeä ja viisautta täynnä". Stefanuksesta mainitaan erikseen, että hän oli "täynnä uskoa ja Pyhää Henkeä" ja Filippuksesta kerrotaan samarialaisten ottaneen hänen evankeliuminsa vastaan, koska he "kuulivat hänen sanansa ja näkivät ne tunnusteet, jotka hän teki". Ja nämä olivat "vain" pöytäpalvelijoita. Roomalaiskirjeen 12. luvun jakeissa [6-8](#) puhutaan kristillisistä viroista "armolahjoina". Onpa sitten kysymyksessä opettaja, kehottaja, laupeudenharjoittaja tai johtaja, hänen perusedellytyksensä 'valtakunnan palvelijana' on kharismaattinen, Jumalan armosta riippuva. Juuri nämä tavalliset, Jumalan armoittamat maallikot, ovat olleet kautta aikojen kirkon siunauksen jokapäiväisiä kanavia.

Piispa John A. T. Robinson uskoo olevansa kutsuttu "kopernikaanisen" ja "vastahakoisen vallankumouksen". (engl. reluctant revolution) esitaistelijaksi, jolloin kristittyjen täytyisi perääntyä hyläten käytännössä koko Raamatun ilmoituksen mukainen oppi. Tämä purkutyö ei kylläkaan tunnu herra piispasta missään kohden "vastahakoiselta". Päinvastoin hän sanoo esipuheessaan, ettei ole ollut "läheskään tarpeeksi kumouksellinen". Kuitenkin hän on kumonnut kirjassaan opit taivaasta, helvetistä, enkeleistä, Sanan lihaksi tulosta, kolminaisuudesta, Jeesuksen ylikuonnollisesta syntymästä, ihmeistä, taivaaseenastumisesta, Jeesuksen jumaluudesta ym. ym. Etiikankin alalla hänellä on tarjota uutta. Yleisperiaatteena hän sanoo: "On syytä luopua koko tästä ajatusrakennelmasta ja sen mukana ylimalkaan kaikesta uskosta 'Jumalaan'."

Kirkollisten piirien suhtautuminen Robinsonin kirjaan on ollut perin vaihteleva:

Sama kustannusyhtiö, joka julkaisi itse pääkirjankin, keräsi yli 30 lausuntoa ja 287 sivua käsittävän toisen kirjan nimeltä Honest to God Debate, Rehellinen Jumalan edessä väittely. Siinä on usea kärkeväkin kannanotto, vaikka julkaisun päätarkoituksena lienee kokoelman laadusta päätellen lähinnä pääteoksen mainostus.

Kärkeivistä asenteista mainittakoon Church Times'in ihmettely: "*Ei tapahdu joka päivä, että piispa esiintyy julkisesti, kieltäen ilmeisesti miltei jokaisen kirkkonsa kristillisen opin vielä toimiessaan virassaan.*" Muuan kirjoittaja kummastelee, että "*piispat voivat vielä silti katsella saarnastuoleistaan seurakuntaansa ja lukea Isä meidän joka olet taivaissa sekä kuulla papin vastaavan: 'Siksi enkelten ja arkkienkelten kanssa' ja luettavan sanoja: 'Näin sanoo Korkea ja Ylhäinen, jonka asumus on iankaikkinen - -, Mutta he tietävät, että tosiasiallisesti ei ole mitään Isää ja että ei ole taivasta, ei enkeleitä ja arkkienkeleitä, koska iankaikkisuus on tyhjä. - - Kuva on niin eriskummallinen, että tri Robinsonista voisi lausahtaa, kuten Auguste Comte'sta: Une religion sans Dieu! Mon Dieu, quelle religion!, Uskonto ilman jumalaa! Jumalani, mikä uskonto!'"*

Useat em. kirjan kirjoittajat ihmettelevät avoimesti [Englannin anglikaanisen kirkon](#) suvaitsevaisuutta: *"Voiko Englannin kirkko tyytyä sallimaan intellektuaalisen vapauden nimessä piispoillensa heidän virka-asemassaan minkä tahansa heidän sattumalta evankeliumin ohella kannattamansa mielipidesuunnan suosimisen?"*

Muuan arvostelijoista ajattelee voivansa poimia Robinsonin kirjasta valikoiman ajatuksia, jotka ovat jumalankielteisempiä kuin aikoinaan Voltairen esittämät, mutta toisaalta myös toisen valikoiman, joka kuvastaa lämmintä hurskautta ja uskoa. Eräs englantilainen lääninrovasti kirjoittaa: *"Olen lukenut kirjanne. Teillä on jäljellä vain yksi tapa olla rehellinen Jumalan edessä: jättää piispanvirkanne ja hävitä Englannin kirkosta. Niin kauan kuin jätätte paikallenne, tulette olemaan kompastuskivenä ja loukkauksena kaikille niille, joilla ei ole teidän älyperäistä ylpeyttäanne."*

Englannin kirkon virallinen asenne on kuitenkin perin varovainen. Luettuani Canterburyn arkkipiispan **Michael Ramsey**n vastauskirjaseen Image old and new, Vanha ja uusi kuva, minkä mukaan Robinsonissakin lienee oppimista kuten aiemmin Darwinissa ja Bultmannissa, ymmärsin, ettei tarvitse ihmetellä kirkon itsensä yleistä vaikenemista. Noudattaisikohan jo seuraava kehitys Robinsonin Keble-ryhmän pyhää maailmallisuutta edustavan Leslie Paulin viitettä: *"Ihminen saattaa tehdä parhaimman työnsä kirkolle, jos häntä ei koskaan näy kirkkosalin seinien sisäpuolella."*

Muuan Robinsonin englantilaisista arvostelijoista viittaa Bonhoefferin pyrkimykseen elää kristittynä aivankuin Jumalaa ei olisi ja toteaa sen johtuneen Bonhoefferilla lähinnä siitä, että hän oli henkilökohtaisen ankaran pakkotilanteen edessä. *"Mutta piispa Robinsonissa tämä on silkkaa pelagiolaisuutta ja ilmaisee, käyttäkseni hänen omaa mieli-iskusanaansa, syvyyden puutetta. Hengellisyyden kaavat voivat kyllä vaihdella, mutta keskeinen vakaumuksemme, että ihminen ei tule toimeen ilman Jumalaa, ei ole myytävissä."*

Vaikkakin piispa Robinsonin englanninkielen käyttö on tyyllillisesti suorastaan loistavaa, jää lukija ihmettelemään hänen esitystapansa halpaa pilkallisuutta.

Piispa Robinsonin kirja on osaksi räähvitöntä pilkkaa ja ironiaa. Heti ensimmäiseltä sivulta alkaa paavillisen itsevarma Uuden testamentin mestarointi: *"Sellainenkin oppinut maailmanmies kuin Luukas saattaa ilmaista vakaumuksensa Kristuksen taivaaseen astumisesta - vakaumuksen, että Kristus sekä on olemassa että hallitsee jumalallisella vallalla - mitä naiiveimmin sanoen, että hänet kohotettiin ylös taivaaseen, jossa hän istuu Korkeimman oikealla puolella. Luukas ei pidä tarpeellisena edes pyydellä anteeksi tätä kieltä. - Edelleen juuri Uuden testamentin molemmat kypsimmät jumaluusoppineet, Johannes ja Paavali, kirjoittavat estottomimmin tästä 'ylös menemisestä' ja 'alas tulemista'. - He saattoivat käyttää tätä kieltä aivan ujostelematta."* Vähän myöhemmin puhutaan ironisesti luomisesta, missä "Jumala kutsui maailman olemassaoloon hänen vastapuolenaan". Kuvaus jatkuu kertoen, miten jumala "solmii ihmisten kanssa liiton, kuinka hän lähettää heille profeettansa ja kuinka aikojen täytyessä hän 'tulee heidän

luokseen' Pojassaan, joka on kerran 'palaava takaisin' kootakseen uskovaiset tykönsä." Jumala saapuu "ulkoavaruudesta" tykömme.

Kuvatessaan deististä käsitystä Jumalan suhteesta maailmaan, piispa Robinson sanoo, että *"sen mukaan jumala on korkein Olento, suuri Arkkitehti, joka asuu jossakin maailman tuolla puolen, kuten rikas Australialian täti, joka on pannut kaiken liikkeelle ja puuttuu silloin tällöin asioiden kulkuun ja yleensä osoittaa hyvántahtoista mielenkiintoa maailmaa kohtaan."* Myöhemmin Robinson ruotii myös perinteellistä jumaluusopillista käsitystä, minkä mukaan Jeesus "vaelsi maan päällä ihmisen valepuvussa. Jeesus ei ollut ihminen, siitetty ja syntynyt, vaan hän oli jumala, joka jonkin aikaa oli mukana kuva-arvoitusleikissä. Hän oli ihmisen näköinen, hän puhui ihmisen tavoin, hänellä oli ihmisen tunteet, mutta kuitenkin hän oli jumala, valepukuinen kuin joulupukki. Kuinka varovasti asia muotoillaankaan, perinnäinen käsitys antaa kaikesta huolimatta sen vaikutelman, että jumala lähti avaruusmatkalle ja saapui meidän kiertotähdellemme ihmisen hahmossa." - "Sanonta lihaksi tuleminen", joka ei tietenkään ole mikään raamatullinen käsite, johtaa melkein auttamatta siihen." *"Mutta entäpä jos koko tämä mielikuva 'Jumalasta', joka 'vierailee' maan päällä Poikansa hahmossa, olisikin yhtä tarunomainen kuin sadun prinssi?"*

Siveysopin alalla Robinson suosittelee "ainoata 'täysi-ikäiselle ihmiselle' sopivaa siveysoppia". Tämä oppi kapinoi "supranaturalistista määräilyä vastaan". Se johtanee uudenlaiseen "teonomiaan, joka kristitynkin on hyväksyttävä, vaikka tämä teos ei olekaan 'Herramme Jeesuksen Kristuksen Jumala ja Isä'." *"Kokemusvarasto antaa meille kiinnekohtia, joiden avulla voimme ratkaista, mikä on oikein ja mikä väärin."* Pohjana voisi olla Augustinuksen kuuluisa sana: *dilige et quod vis fac, eli rakasta ja tee mitä haluat tai: rakasta, ja mitä s i l l o i n haluat tehdä, se tee."*

Kun lukee jostain ranskalaisesta viikkolehdestä oheiset Augustinuksen sanat rakkauskertomuksen juonen avaimena, ei voi enää suhtautua kovin vakavasti sen moraaliseen luomisvoimaan. Ei Robinsoninkaan kanta ole ehdoton: *"Ei ole mitään kerta kaikkiaan väärää. Emme voi esimerkiksi lähteä väittämään, että s u h t e e t ennen avioliittoa tai avioerot olisivat sellaisinaan väärää tai syntisiä. Ne saattavat olla sellaisia yhdeksäskymmenessä yhdeksässä tai jopa sadassa tapauksessa sadasta, mutta kuitenkin ne eivät ole sellaisia s i n ä n s ä, sillä ainoa todellinen synty on rakkauden puute. Siveys ja avioliiton purkamattomuus saattavat tosin sopia rakastavan ihmisen ohjeiksi. Ne voivat ja niiden tulee saada nauttia lakien ja yhteiskunnan sopivaisuussääntöjen suojaa, sillä ne ovat rakkauden suojamuuri laskemattomassa ja rakkaudettomassa maailmassa. Mutta eettisesti nämä ohjeet ovat oikeutettuja, sanoo Fletcher, 'vain tilanteeseen kuuluvina eikä periaatteellisina ohjeina' -- toisin sanoen: vain huomioon ottaen sen että ihmiset ovat pääasia, että tiettyjen ihmisten hyvä tietyssä tilanteessa on tärkeämpää kuin mikään muu maailmassa."*

Kiinnekohdat tämän moraalin oikeaan toteuttamiseen saadaan "kokemusvarastosta", kuten piispa Robinson korosti. Toisessa yhteydessä piispa muistuttaa: *"Meidän täytyy*

olla valimiit heittämään kaikki valinkauhaan - vieläpä rakkaimmat uskonnolliset käsityksemme ja moraaliset periaatteemme." Tämä juuri on uuden moraalin tie.

Suomen kirkollisen lehdistön puheenvuorot Robinsonista ovat olleet suurelta osalta perin myönteisiä. Poikkeuksen ovat tehneet eräät jalot vähemmän suositut evankeliumin uskon vartijat. Samoin kuin olemme edellä esittäneet Englannin kirkon piirissä ilmenneitä reaktioita, keräämme oheen muutamia suomalaisia lausuntoja:

Valtiot.maist. **Rauni Turkia:** *"Robinsonin kirja on kirkon lähetystehtävän ja missionäärisen teologian mukainen. Se on nykyajassa elävän, vastuunsa tuntevan kirkonmiehen kuuliaisuutta tehtävälleen julistaa Kristusta tämän maailman ihmisille. Ja se tuo toivottavasti raikkaan, asiallisen ja älyllisen sävyn myös meidän usein tunteenomaiseen ja pelokkaaseen kirkolliseen keskusteluunne."*

Rovasti **Paavo Viljanen:** *"Jos käsittäisi Robinsonin teoksen uudentyypiseksi dogmatiikaksi, olisi se erehdystä. Näinhän on laita Bonhoefferinkin, jonka ajatusmaailmaan Robinson tahtoo likeisesti kuulua. Valitettavasti meilläkin lienee sellaisia aina uuden kärkkyjiä, jotka ryntäävät suin päin sanomaan: 'niin ja niin Robinson on sanonut', ikään kuin asia olisi loppuun käsitelty."*

Teol.kand. **Tuomo Mannermaa:** *"Robinsonin jumaluusoppi on kristillistä siksi, että se pyrkii tulkitsemaan Kristustapahtumaa nykyhetken kielelle. Tulos on mielestäni kuitenkin joistakin myönteisistä yksityiskohdista huolimatta kokonaisuutena epäonnistunut. Robinsonin kristinuskon tulkinnan l ä h t ö k o h t a ei nimittäin ole kirkon jumalatodistus, hän ei tulkitse s i t ä nykyajan kielelle. Hänen ajattelunsa perusta on sen sijaan tietty uskonnonfilosofinen rakennelma. T ä m ä n avulla hän sitten tulkitsee seurakunnan julistusta. Hän hyväksyy kristillisestä sanomasta sen, mikä sopii hänen omaan filosofiseen kaavioonsa ja karsii muun epäolennaisena pois."*

Professori **Mikko Juva:** *"Robinson haluaa vaihtaa käsityksen 'ylhäällä' tai 'ulkopuolella' olevasta Jumalasta käsitykseen olemassaolomme perustana 'syvällä' olevasta Jumalasta. Paikalliset suuntamäärät Jumalasta puhuttaessa ovat tietenkin joka tapauksessa kuvaannollisia, minkä jokainen kristitty tietää. Pidän mahdollisena, että Robinsonin tapa sanoa on aikamme ihmisille valaisevampi kuin vanha. Tällöin on kuitenkin torjuttava panteistisen tulkinnan vaara. - - En yhdy niiden tulkintaan, jotka pitävät esiteltävänä olevaa kirjaa ateistisena tai uskolle vaarallisena. Sen saavuttama vastaanotto päinvastoin osoittaa, että monet uskon ja epäuskon välissä kilvoittelevat ihmiset ovat löytäneet uuden mielekkään tavan tajuta kristillinen usko."*

Teol.tri, kouluneuvos **Martti Miettinen:** *"Kun Robinson asettuu kaikin tavoin Bultmannin ja Tillichin linjoille, kieltää kaiken yliluonnollisen, Kristuksen jumaluuden ja hänen sovitustyönsä, syrjäyttää ilmeisesti myös todellisen synnin syyllisyyden Jumalan edessä, niin tässä ei enää ole kysymys jostakin saman asian enemmän tai vähemmän viattomasta uudelleen tulkitsemisesta, vaan kokonaan kristinuskon ulkopuolelle asettumisesta."*

Teol.lis. **Raimo Harjula**: "Robinson kieltää sekä Kristuksen jumaluuden että hänen neitseestä syntymisensä. Myyteistä vapauttamista kaipaa hänen mielestään ennen muuta käsitys, että Kristuksen kuolema Golgatalla olisi täydellinen ja riittävä uhri koko maailman syntien sovittamiseksi. Ajatus, että Isä rankaisee Poikaa meidän sijastamme, on tämän piispan mielestä suoranaista Uuden testamentin väärentämistä." "Meidän on vapauduttava harhasta, että esim. oman kirkkomme kastettujen jäsenten vieraantuessa Jumalasta kysymyksessä olisi vain ilmaisujen kriisi: kunhan muka vain asiat esitetään kielellä, jota nykyajan ihminen ymmärtää, niin kaikki selviää. Kysymyksessä on 'Hengen kriisi meissä' eikä 'ilmaisun kriisi'."

Mielestäni parhaan vastauksen ylhäällä-alhaalla-kysymykseen on antanut The Honest to God Debate'issa **Daniel Jenkins**. Hän sanoo: "Ei kukaan kuvien uusija voisi olla radikaalimpi kuin Vanha testamentti suhteessaan ihmisten Jumala-kuvaan. Jumala on nimetön Joku, jota kukaan ei ole nähnyt, Hänen kasvoihinsa ei voi kukaan katsoa kuolematta. Hän ei ole vain Joku, joka yksinkertaisesti vain on; Hän on Hän, joka 'on oleva', Hän näkyy vain teoissaan. Hän ei ole Jumala, jota voisimme projisoida omiin kuvitteluihimme. Kun sanotaan, että Raamatun miehet kirjaimellisesti uskoivat Jumalaan, joka asuu 'kirkkaan sinitaivaan tuolla puolen', syyllistytään tosiasioista hairautumiseen. He ajattelivat hyvin käytännöllisin käsittein, vaikkakaan heillä ei ollut aikamme kirjallista määrittelykykyä, ja heidän käsityksensä Jumalasta oli niin dynaaminen, että on epäoikeudenmukaista tuomita heitä staattisesta tuonpuoleisuudesta. Heidän uskonsa perusta oli siinä, että Jumala on suurempi kuin koko maailmankaikkeus ja hän hallitsee sitä sen vapaana Herrana. - - Meidän tulisi oppia olemaan yhtä radikaalisia kuin Raamattu puhuessamme ihmisen Jumalasta luopumisen syvyyksistä ja tosiasiaista, että ilmoituksen aloite tulee ennemminkin Jumalan kuin meidän puoleltamme."

Keskustellessani Honest to God -kirjasta israelilaisen professori **David Flusserin kanssa**, joka on katolisen kirkon erikoistuntija, hän mainitsi katolisen kirkon jo ajat sitten virallisesti ilmaisseen, ettei taivasta voi sijoittaa ylös eikä helvettiä alas. Näin ollen tuntuu merkilliseltä, että Anglikaanisen kirkon piispa, joka muutoin henkisesti vaalii yhteydentuntoa katolisiin, vielä elää opinkuvittelussa, jossa ei ole sijaa reaalille ajattelulle. Raamattu puhuu myös runsaasti syvyyksistä. Jopa Jaakob lupasi pojalleen Joosefille siunatessaan häntä: "**Jumala antakoon sinulle siunauksia taivaasta ylhäältä ja siunauksia syvyydestä alhaalta.**" "**Kaukana on kaiken olemus ja syvällä**", toteaa [Saarnaaja](#). Ja jos "Kristus asuu uskon kautta sydämissämme", me alamme "kaikkien pyhien kanssa käsittää, mikä leveys ja pituus ja korkeus ja syvyys on", [Ef. 3: 18](#).

Itse luen piispa Robinsonin lähinnä **saddukealaisiin**. Kristinuskon Raamatun mukainen opettaja hän ei ainakaan ole. Vanhan ja Uuden testamentin sanoma perustuu historiassa tapahtuneeseen ilmoitukseen. Esim. ylösnousemuskertomuksen reaalinen tausta on niin uskottava, että jopa juutalaisen professori **Flusserin** oli viitisen vuotta sitten tunnustettava luennoillansa sanasta sanaan: "Olen vuosi sitten yhdessä oppilaitteni kanssa tutkinut ylösnousemuksen ongelmaa, enkä voi välttyä siltä tosiasialta, että kaiken

todennäköisyyden mukaan Jeesuksen opetuslapset ovat nähneet hänet hänen ylösnousemuksensa jälkeen." Evankeliumi perustuu historian todistukseen.

Robinson on luettava saddukeuksiin siksi, että hän kieltää samoin kuin hekin aikoinaan niin enkelit, henkivallat, taivaan ja helvetin kuin myös ylösnousemuksen. Kristillisen saddukealaisuuden tunnusomainen piirre on **kapina kaikkea tuonpuoleista vastaan**. Siihen kuuluu myös maallisten suhteiden ylenpalttinen hoitaminen ja kulttuurin liiallinen korostaminen. Juuri näin tekivät Jeesuksen ajan saddukeukset. Nykyään arvellaan, että juuri he olivat Jeesuksen pääasiallisia vastustajia ja veivät hänen oikeudenkäyntinsä lopulliseen päätökseensä. Noin kaksi kolmannesta temppelin papistosta kuului heihin. Alkaako tämä jälleen toistua meidän päivinämme?

Jos taas ajattelemme rehellisyyskysymystä, tuntuu perin epä johdonmukaiselta rakentaa ylipäätään mitään bultmannilaiselle ajattelulle. Jos Jeesus olisi tarkoittanut jotakin aivan toista, kuin mistä evankeliumit todistavat, ja jos kirkon julistus nojaisi myytteihin, olisivat kaikki evankeliumin parantelu yritykset pelkkää kulissia. Todellinen rehellisyys panisi piispa Robinsonin varmaan eroamaan virastaan - hiljaisuudessa. Tai kenties se veisi uudelleen Jeesuksen sanan eteen: "Jokainen joka on totuudesta, kuulee minun ääneni." (Joh. 18: 37)

Jumala on ilmoittanut itsensä historiassa. Hänen kätensä jälki näkyy omana aikanaamme. Raamatun ilmoittama Jumala ei ole panteismin jumala. Juuri Robinsonin ongelmaa selvitellessäni luin eräänä päivänä Raamatustani:

"En ole minä puhunut salassa, en pimeässä maan paikassa; en ole sanonut Jaakobin jälkeläisille: etsikää minua tyhjyydestä" (Jes.45:19).